

Szakolczay Lajos

A hajnal irgalma

Döbrentei Kornél versajánlásai elé

Döbrentei Kornél, a kortárs magyar líra középnemzedékének karakteres alkotója, életművében jól megrajzolta – kínok között kifaragta, szenvedélyes csatákban kialakította – azt az arcot, amely senkiével össze nem cserélhető. Azon bajvívó költők egyike ő – Balassi Bálinttól Nagy Gáspárig húzódik az ilyesfajta szőlők, vagyis a haza ügyére fölkenetek sora –, akik kérlelhetetlen harcot víván az ellennel (gyávasággal, rossz sorssal, a közösség ügyét lefitymálókkkal), mindenkor kinyilvánították az írástudó felelősségét.

A szó nála, akárcsak elődeinél, éles szablya.

S ha a helyzet úgy hozza, már pedig történelmünk során a nemzet, a közösség ügye sokszor veszélyben, nemegyszer veszve volt, bátran áll ki igazáért. Épp negyven (!) évvel ezelőtt nem véletlenül írta róla Nagy László, a huszadik századi modern költészet egyik apostola, aki büszkén vállalta – mi több, megsuhogtatta is – Ady korbácsát: „költészete áhítat, lázadozás, párbajozás”.

A költővé avatás pillanatában – 1971-et írtunk – Döbrenteinek még kötete sem volt, de az idősebb pályatárs nem kis jóstehetséggel már észrevette, hogy műveiben a „penge, a bokszer-kesztyű” igencsak *működik*. S mennyire igaza volt. A felületes olvasónak magát nem könnyen megadó metaforikus költészet – Juhász Ferenc sodró erejű képzuhatagával mint példával összhangban – mítoszi erővel s a balladai homály (a jól kiszámított vagy ösztönösen érzett póz) segítségével alakította ki a maga hatókörét.

Szimbolikus én-kifejtéssel?

Inkább a szimbólumot, nem kis bibliai sugallattal, világot lebíró erőnek láttatva. Színházi, fölfokozott gesztus volt ez a képben való bujkálás, vagy valaminő, a templomi áhítatot is idevonó ünnepélyes ceremóniát jelölt, teljesen mindegy. Vad szenvedély és a tollat csaknem összeroppantó érzékiség (önimádat?) csapott ki belőle. Aki megtámadottnak vélte magát, az a reneszánsz aranytengerén hajózott. És – fiatal kora ellenére – ólomsúlyú bakancsokkal tapodta az ismeretlen kazamaták kövezetét.

Hogyan is mondja – előlegezzük meg: büszkén, szomorúan – a *Harmincadik születésnapomra* című költemény? „Ismét az arany hátterek s a félelem. / Hullongó diókkal kopogtatsz a szívemen. // Ósvétkem alól, hogy anya szült, föloldozol, / a tél tündöklő oltárán feláldozol. // Köröttem legyek, hanyatt, görcsbe görbedt lábbal / rugdalják az eget, bicikliznek a halállal. // Engedj hétmérföldes meséket lépni, élet!

/ oldd meg bokámon a birsalmenehezéket. // Engedj vonítani tisztaságért – erős vagyok, /engedd hinned: száz mennyet félvállon elbírok. // Hátamon, ha törnek Holdat, Napot – nevetem. / Sorsomat, e pokolbugyrot úgy megemelem, // hogy a távol-ság zöldet bődülve megéled! / Oltsd mennybolti szomjam, te asszonykútnyi élet! // Ismét az arany hátterek s a félelem: / jönnek a seregélyek, kifosztják két szemem.”

Születésnap ünnep?

A miserendet utánzó, ám a tömjént éjfekete porral fölcserelő kiúttalanság – egyúttal a születés mint a halállal való megjelöltség – nyugtázása. A héroszi maszkijáték teljében, de az emberlét fenyegetettségét hordozva. A költőnek, ezért a fölcsiholt képzelet, szüksége van az operai díszletezésű tragikum – a vágyott, olykor megbotrántoztató végtelenség – ilyesfajta megnyilvánulására. Ha lazítván kötelmeit a garabonciás vagabundságával néha ki-kitekint is a maga teremtette (?) börtönlétből, a rácsok őrizte élet sötétjéből – ilyen meglepő metafora-lámpás a bokáján béklyót helyettesítő „birsalmenehezék” –, sosem tud (költői alapállása szerint sosem is akar) szabadulni a valós vagy vélt, rárakott vagy maga által vonzott közösségi avagy magánéleti terhektől. Saját maga ácsolja a keresztjét, nála eme „megfeszítettség” a boldogság egyik – ha nem a legfőbb – forrása.

Az egót fölzaklató, a személyiséget kíméletlenül igénybe vevő állapot (ideális költői helyzet?) kialakulásába természetesen nem kis súllyal belejátszottak a történelmi vereségek: vesztés csatáink, elbukott forradalmaink, s az ég és föld közötti grádicsokon bandukoló ember tanácstalansága, fojtogató hiányérzete.

Szimbólumainak legfontosabbika a határtalan erőt jelképező *nagy víz*.

Döbrentei számára a tenger mint kozmikus végtelenség, mint legyőzendő Molocho öröktől fogva adva van. Költőnk Adyval ellentétben nem az Értől akar eljutni az Óceánig, hanem saját kiismerhetetlenségének kútjától a vele egylényegű tengerig. Mintha együtt született volna evvel az istenséggel – a tengerészéletet is azért próbálta ki, hogy meggyőződjék az ember porszemvoltát hangsúlyozó *ítélet* tarthatatlanságáról –, s „szabad rabsága” volna az ideális szószék.

Kétségkívül az *ént* a tengerrel, a tengert az Istennel azonosító alapállásnak (illúziótlan vagy éppenséggel illúziókkal teli magatartásformának) megvan a romantikája. Minden szava kétkedés és lázadás egyben. Himnikus ékesszólás és profán világmagyarázat.

Verset is azért ajánl megnevezett vagy téma-sejtelmekkel körülírt barátainak, hogy minél erősebben kifejtse (a megajándékozott *megszólítása* egyfajta apropó) tág értékhatárt rajzoló poétikus összegzését. A „párbeszéd” ilyenkor rokon erkölcsiségű, rokon világfölfogású karakterek között zajlik. Miközben, illeszkedvén a költeménnyel megtiszteltekhez, a rájuk jellemző értékgyököket a lényükből eredő legszemélyesebb tulajdonságokkal ruházza föl, s vonzaskörzeteiket növelvén avatja verssé, saját én-kozmoszát is közelebb hozza.

Az „ajánlásnak” van egy másik formája is. A történelmi személyiséget – életét, hősiességét, küzdeni tudását, példaerejű helytállását – megidéző portré. Ezek az arcképek, mert akármilyen mélységgel teremődik is meg a hallhatatlan „idegen” személyiség, valójában – egy kis megengedéssel – maszkos „önarcképek”. Nem azt mondom, hogy – hadd emeljek ide két, egymástól időben és cselekvésformában távoli példát! – Árpád-házi Szent Erzsébet (*Nem a csoda*) és a zsarnokság ellen önmaga fölgújtásával tiltakozó Bauer Sándor (*Fáklya*) magán viseli Döbrentei személyiségének minden lényegjegyét. De azt igen, hogy a költő igazságkereső szelleme, indulata, a múltat – a régmúltat és a közelmúltat – a mával összekötő *látomásos* forradalmisága át- és átjárja teremtett hőseit.

Ekképp. „A legenda több mint az élet? / Felelj, Árpád-házi Szent Erzsébet, / kinek talmi volt a palást, a pompa, / s penitenciásoknak való goromba, / szívdörzs daróc a rang, / ott ahol a csonton a hús is csupán cafrang. (---) Viaskodunk, nehogy elkanászodjon az enyészet, / fölálodozzuk a részt, hogy megnyerjük az Egészet? / A legenda több mint az élet? / Ha így van, adj erőt Árpád-házi Szent Erzsébet!” (*Nem a csoda*)

A Nemzeti Múzeum lépcsőjén testét lánggra lobbantó tizenhét éves diák önpusztító cselekedete – Döbrentei saját magán, tehetetlenségén kívül a *mostoha* hazát is vádolja – ugyanolyan, vagyis erőt, az idegen hatalom elleni ellenállást megsokszorozó tett, mint a pompát levető királyi lény szenvedésarzenálja. „A rugdalózdó szív ütemére dől a füst s nem felhősül el a haza homloka. / Mi vadállati türelmének ősoka? / Honnan eredendő közönye, melytől a halhatatlanság is csorba, / kintől kunkorodik a leharapott nyelvdarab kiköpve a porba, / dadogássá szabdalt anyanyelv, gyötrelem transzcírozta ritmus, / a szájban elüszkösödik a Himnusz. // Szabadság, éretted a sors miért attól karakán, / ha bombaöv feszül fattyaid derekán, / ha kényszer művelte a virtus és minden veszélyt vállal merészen, / az előlhetetlen vágy, hogy önkezünkötől magunkat is elemésszen, / miért hogy meg csak így adatik: / lehessünk édes, nevedre vett fiaid?” (*Fáklya*).

Az ajánlások, a másoktól vett, az önkifejezést forrásító, segítő egyetemes példák köre tágas. A megidézettek-szólítottak fölé hatalmas égbolt terül – égbolt mint az ethoszt, egyben világlátást, magatartásformát reveláló védőernyő –, amely a személyükben valaminő erkölcsi magaslatra emeltek egyéni vonásait (is) magába tömöríti. A *Történetek Anyám szíve alatt* – „szabadságtól nyúlánk erdő volt a hazám” –, a *Nevető Jézus* – „Koponyánkon ha pisztolylövés / tör lyukat, a kisedded Jézus / a szörnyű kürtön át ránk nevet, / és lőporfüstből eresztett, koravén / szakálla tisztára söpri a szívünk” –, az *A tisztaság strázsavirága* – „naponként csonkoltatunk egymás által, / ami itt pokolodik: mindennapi magyar Versaille, / a megtisztuláshoz gyónás nem küzd utat, / nincsen szembesülés, megrendülés, sem büntudat, / ily megátalkodottan, ily ostobán / tékozoljunk el maradék egyharmad

ország-jussunk, / és ha már nincsen hová fussunk, / mint ki jól végezte dolgát, eltakarodunk Szent Mihály lován” – mind-mind olyan esszenciája a zaklatott, a *confiteor*ral önmagába is hasító példabeszédnek, amely nélkül nincs megemészthető múlt, a kiút megtalálásának reményével biztató jövő.

A *Halottak napi vers*, a *Zsoltáros ultimátum* – és hosszan sorolhatnám az eme téma köré épülő jeremiádokat – ugyanazt a kíméletlen ítélkezőt, vereségeink (a történelmi és magánbűnök) megszállott kutatóját mutatják talpig – Nagy László-i szóval: a szívre bandázst sosem tevő – jelmezben (innen az ódai hevület, az operai kórust szinte egymaga túlélő képes beszéd diadalma). Ám a kérdés, a kérdezhetetlen kérdés alázatában is ott van – a tudakolódzás minden pórusába beszívárog – az egyenes derékkal vívott csaták (szemtől szembe kimondott szavak) számon kérő fegyelme. Mi más mutatná jobban ezt a spekulánsok által feje tetejére állított állapotot – a „farizeus-gyülekezete érdem s jog, hogy ítéljen” –, s az ellene küzdő, az Úr megszólításában is vádoló akaratot, mint a *Rebellis türelem*.

„Uram, ne vesztegelj tétlen, / csak pártatlan légy, ne kegyes –: / a felelőség egyetemes, / akik most zsákmány-gusztáló szemmel néznek a Tejútra, / elébb a földön elkövetett bűnöket osszák fel újra, / mert a tétel kétes, / hogy mindig egyedül a vesztes a vétkes, / Miatyánk, az istenért, / tőlünk bocsánatot ki kért? / Tabula rasa? Vezeklés nélkül lehet-e kezdeni tiszta lappal? / Uram, a hiányodtól kongó űrben fenn, / Te tudod, a türelmünk rebellis türelem, / de várakozunk még, emelt fővel, levett kalappal, / Te tudhatod, nem választott népedé a vétek, / Egyfiad csak Kajafásék feszítették meg, / ha az igaz, igaz ez is, / Uram, meddig még ez agyafúrt nemezis?”

A költői látomás által életre kelt történelem, főképp a magyar história klasszikusai mindig a saját útjukat járják – méltósággal, ezért a kimerevített sors mindazonáltal a fölvetett fő fenségének a bizonyítéka –, ám egy-egy vers hitelességét sosem a szigorúan valóság-hű megidézés, a csaknem alteregóként is becses, gondolatilag kimunkált, érzéseiben rokon hős megteremtése (*versarca*) adja, hanem az a költőtől származó, nem ritkán a régmúltat a jelennel összeszikkasztató többlet, amelyben nem csupán a választás – miért éppen ő? – miértje fogalmazódik meg, de a hozzá-hozzájuk való kötődés mélysége is.

Az *Ez is a Dunánál* így lesz József Attila-parafrazisnál jóval több, a rakodópart alsó kövét is meghullámoztató Szent István-portré („megtartó abroncsunk: szent koronád”), és Széchenyi István búcsúja, illetve az Úrhoz való fohászkodása pedig – „segítsd felkelni és járni a népem, / s akár Tenfiadnak, nem csak erőt, ihletet is adj / a feltámadáshoz...” – a jelen zűrzavaros dolgai közt önvizsgálatra készítő, a lelkiismeretet próbára tevő, cselekvő erő is. Az orosz megszállás elleni – utólagos? egyetemes! – tiltakozáshoz kitűnő, ám végtelen tragikus példát kínált a győri püspök, Apor Vilmos helytállása. Vértanúsága, vagyis a főpap apácákat

védő cselekedete – „két tarkólövés közt a szünet” – nem maradhat egy *néma nép* megfélemlítésének záloga. Ezért is oly hangos Döbrentei harangszava. „A züllött csorda megüli a vad-buja tort, / előbb felravataloztatják a tetemet, / és felhoztatják a lányokkal a misebort, / és papi ruhába bújva táncot lejtének / a ravatal körül, majd leteperve őket, / s szétfeszítve, azon nap, hogy Ő feltámadott, / meggyalázzák a holnapi Jézus-anya nőket, / Apor Vilmos püspök és a megváltás halott. // Két tarkólövés közt a szünet jótetté fokozott, / Húsvét ünnepén benyomultak Győrbe az oroszok.”

Nincs balladai homály, csak sírás van.

Ha szabad így fogalmazni, egyetemes zokogás, amelyet a *Zrínyi Ilona éjszakáját* megéneklő, a *Martin Luther King* előtt tisztelgő, a pesti srácok előtt fejet hajtó költő – ne felejtessék, hogy az 1956-os magyar forradalmat fókuszába vevő *Tartsd meg a sziklát* nagy vers! – világméretű tiltakozássá avatott.

A történelmi jellegű „ajánlásversek” és versportrék közt tallózáván rögtön kiderül, hogy a költő számára mennyire fontos, lényeges, szívet szaggató – mindannyiunk életét hitelesíti ezzel – a bukásában is győzedelmes magyar október és mártírjainak előbb-utóbb érvényre jutó *jelenvalósága*. Töprenghetünk, dühönghetünk, sőt keserűen nevetgetünk is a *Fiumei János profán jelenései* című költemény ördögi köreinek, pokoljáró-vallató pribékjeinek drámánál súlyosabb cselekedetein – a barokkizzású gyerekrajz irkafirka trónján Kádár János, a fő Gonosz ül –, ám az ellenpont mint rémséges súly (*Születésnap halál – In memoriam Mansfeld Péter*) ebben a környezetben még inkább hat.

Tonnák zuhannak a ... Honnan is? A feszített verskezdet mindennél érvényesebben és zaklatóbban vetíti elénk – modern apokalipszis – a kamaszhősre kiszabott („törvény” által kiszabott) halál közeledtét. ”Fenekig ürül Isten haragjának hét pohara: / kőeső ered el a meddő egekből, / rendőrló-pata kártékonyan, bazalt zuhatag / dörögve ömöl le, és a kristályszerkezetűvé / csökönysödött vér Himálája-halommal / emelkedik, tankágyúkkal immár nyühetetlen, / onnan lépdél alá a zsenge szabadság-tanonc...” Azzal, hogy a „véglegesen elkobzott karórája azóta is jár” – higgyünk a kevés mások által nem hihető jövőképnek –, több mint megnyugvásunk záloga. Maga a forradalmat éltető és sugarában élő bizonyosság. Melyet az *A medveölő halála*, az 1956 novemberében hősi halált halt Gérecz Attila emlékére írott vers ugyancsak bizonyít.

Tóth Ilona, ezúttal az élónél is előbb szoboralakban, oltalmazó beszédet intéz a jövőhöz. „Létem feszül ívláng-hídon, / fiadat győzni hívom, / hogy emelt fővel szabadon / nyerjék meg a békét, akarom, / ne kushadjon mindig térden, / mert akkor nem tud remélni, / a bitó alatt azt kértem, / segítse Isten a népem / szálfa egyenesen élni, / szálfa egyenesen élni” (*Szoboravatás*).

Az ajánlásversek között újabb kör a művészekhez – írókhoz, költőkhöz, festő- és

iparművészekhez, szobrászokhoz, fotósokhoz, színészekhez, színpadi emberekhez – köthető, őket ünneplő vagy épp elsírató, egyéniségüknek áldozó és életműveiket vallató költemények csoportja.

Természetesen a versbe bújtatott vagy dedikációval megszólított írók tábora – szakma becsül itt szakmát – a legnagyobb, a legváltozatosabb. A történelmi mélyfúrás olyan nagyjainkhoz – Balassihoz, Berzsenyihez, Madáchhoz, Petőfihez, Adyhoz, még tovább: Krúdyhoz, Németh Lászlóhoz, Pilinszkyhez és nem utolsósorban Nagy Lászlóhoz – talál alagutat, akik magatartásukkal, erkölcsükkel, kifejezőerejükkel, „tegnapi” és „mai” korszerűségükkel erős nyomot hagytak a magyar irodalom térképén, és eszméik, cselekedeteik igencsak beivódtak a magyar kultúrába, nemkülönben a kései költőutód gondolatvilágába.

Döbrentei ilyen jellegű líradarabjainál sosem a nyelvi, kifejezésbeli stb. illeszkedési póz, noha a monológ-parafrazist is bírja, az érdekes – ellentétben azokkal a *hommage-versekkel*, amelyeknek szerzői csupán az alanyuk szájmozgását követő hasonulásra törekszenek –, hanem a példakép saját *stilusarzenállal* (metaforabokorral stb.) való megteremtése. A példák sora fölöttébb rámutat erre a furcsa „azonosulásra” – „nem-azonosulásra”.

Petőfi Sándor – *Magyar Olümposz* –: „Héjjasfalva előtt a szájalmas / magyar Olümposzon állong a költő, világszabadság / nemecekje, civil zakóban tengődnek vereség-nyütte / vállalai, még nem a vér gyürközik át, a naplemente / lucskosodik a nagybeteg textílián, alatta / csupasz izzószál az ösztövért test, és kigyúlni / föltolul a gyötrellem, egész hazát szárítva ki.”

Madách Imre – *Madách lerúgja csizmáit* –: „itt működő vulkán minden seb, / elszennyesített a menny, a pokol fényesebb: / azért Kárpát-medence, hogy fájjék ez a keserves tájék, / ahol istentelen levezenyeltetik az ISTENI SZÍNJÁTÉK, / kijátszott, balekká bebutított népek egymás vérét isszák, / ettől tobzódnak örök virulásban a kulisszák – / s élesben a disznók, előttük a gyöngyök / maradékká aszott vérgöröngyök.”

Ady Endre – *Az elidegenített védőháló* –: „Az arénába emigrált publikum helyén arányaiban / elnagyolt bohóc ült, a hiteles népképviselő, arcán festett, / könnykanálisok, noha zsugorin csak egy szem igaz könnyet / kuporgatott össze magának, azzal az egyetlen sós aromájú / kínladékkal a szemében nézte a védőhálót, az eleitől / fogva Isten és közénk feszítettet, és szánta az Urat, mert az soha / nem mert meggyónni neki, üres-némán, mint ledöntött szobor / döndülése után a tér, bámulta a védőháló alatt rostává / tankágyúzott időt...”

Nagy László – *A tenger* –: Ó, hínáros varangyot köpünk a finnyások puha talpa / alá, hol rózsaszín húsvirágok pompáznak a Fiú szívét / mintázva meg. Sorsunk a bűnbugyor nyállal tartott lakodalma. / Lombozza sírás megrontott nőnket, együgyű hit se véd, // csak fénylik előttünk a Fiú, fehér szamarán a tűznek, / száján csordul a

zsoltár s a keserű türelem, hát / föl nagy örömré a halál kapujában! Cintányér! Kö-
vezzük meg / Őt! S tovább a hátukon visszük a Vonulás fehér szamarát.”

Ha fölillantjuk a versbe (fölé, alá) szövődött neveket, észlelhetni a „hatásokat”, „ellenhatásokat”. Aki verset tudott szentelni az erdélyi filozófus-esztéta, Bretter György emlékének – „A templomunk embersors-magos, / homlokokkal és szívvel fölérni” (*Testünk e földet*) –, az hogyan is hagyta volna szemhatáron kívül Pilsinszky Jánost és Kormos Istvánt, Sütő Andrást és Bella Istvánt, Csoóri Sándort és Csurka Istvánt, Tóth Bálintot és Nagy Gáspárt, Victor Hugót és Simonffy Andrást, Hemingwayt és Gyurkovics Tibort.

Szédületes, a tenger határtalanságát idéző névsor. Ami tiszteletadás s egyben lelki kapaszkodó is. A barokkos szóképet olyan koronákra ültetni, amelyek még a zománcot is ledobják magukról, nem kis bátorság. Döbrentei azonban eme furcsa *ötvözetben* is meri kirakatba tenni az arcát (Még a „fáj”-t is – tájnyelvi bódulatból? – ikes igévé avanszálja, hogy belső rímként rácsengethesse a „tájék”-ra.)

Keserű az a vigyor – a dühből visszanyelt könny is keseríti –, amely egyszerre *Kárpát-medencei* ajándék és soha le nem dobható sors-kolonc. Lírahőse, kapaszkodjék a költő bármely – a Tűzföldről vagy a pokolból jött – alteregójába is, ugyanazt a dalt fújja. Így alig van (vagy talán nincs is) különbség az irodalmi csoportosulás és a képzőművészeti tábor lírahősnek választott alakjai között.

Döbrenteivel harsogja Munkácsy Mihály, hogy „ne fessetek az éjszakára” (*Bitumen tabló*); az ő bensőjével összhangban közli Csontváry, hogy „farkaszemet nézünk én és az Isten” (*Tivadarfa*); a költő magántitkú örületével áldozik le a Nap, mikor is Van Gogh kalitkába zárt önismerete hozzáfényesedik: „Éjszakába kigördített koponyám / aranykohó. Bimbók elsüllyedt / termeiben fölszikrázik méhéből / az isten. Kupolám széttörök / a borotva szomjat oltó pillanatában” (*Nyár*) (Egy kis tanulmány könnyen fölfedhetné, hogy az iménti *borotva*, a pisztolycsőben csupán az ő igenjére váró *golyó* és a József Attilánál oly sokszor megvillanó *kés* milyen kapcsolatban állnak egymással.)

A *Sorspannó – Aba Novák Vilmos emlékére* – című poéma fölütése a Székesfehérváron őrzött, időnként letakart monumentális művet már azonnal baljós történelmünk (ábrázolható-e az ábrázolhatatlan?) terepére viszi. A magyar–francia kapcsolat, szó se róla, a Mester ecsetje nyomán – Európa bámulatára – valósággal kivirágzik, ám a költő, még az imára való szólítás előtt, épp a *sárral* akarja tudatni, hogy minő mélységekből következik a kitántorgás. „Maradék, megnyomorított magyarok, / preparált agyarú vadkanok, / a dicső-bús öklelések emléke / fehér izzás-é vagy dermesztő dér-e? / Varasodó hajnal rajtatok / a Zrínyi Miklós rozsdálló vére...” Kétség nem fér hozzá, azért volt ily szigorúan összegző a kinyilatkoztatás, hogy a végén – hosszú lírai kibontás után – „a csattanás a szívünkben” *mennydörgéssé* terebélyesedik.

„Megtartó abroncsunk” természetesen nemcsak a Szent István-i örökség, az 1956-os magyar forradalom, mártírjaink és vértanúink példázatos élete(halála) – a vállalás erkölcsse – lehet, hanem (az ajánlásokban ez a legbensőségesebb kör) a család: az édesanya, az apa, a fivér, a feleség, a gyermek, az élettárs, a barát, a szerető óvo szeretete, gondoskodása, sőt számonkérő, figyelmeztető szava is.

A lét, még a versírók esetében is, csak velük teljes.

Igaz, a szeretettet, mint például a *Gólyalábon* című – elég korai – versben szólított édesanyát (Döbrenteit már akkor sem tántorította el semmi a kép sokkjától) némelykor meghökkentően szürreális hangulat veszi körül. „Anyám, etesd meg a szívemet: // bömbölve kitör bordaketrecéből, / átszökken a szájam fölgyújtott / cirkuszkarikáján, oly bestia-könnyed / ívet húz át a pondrók egén, / hogy elvirágzik az ostor. // Anyám, etesd meg a szívemet.”

Döbbenetes, a családi gyászt közösségivé emeli a „kicsi fia halálára” írott *Vérudvarú mécses*. „harmadnapon, ó, aki visszaaludtál, / utánad a gyász marad ünnepi koncnak. / Ragyogj, anyaföld, te novemberi oltár, / a gyermeki sírok elősorakoznak, //vérudvarú mécses a rózsa fölöttünk: / sült emberhús szaga gyötri az orunk, / öklendve se tán, de előre fölettük / megannyi jövőbeli hősi halottunk.”

A naturális kép, egy-egy kimerevített pont kegyetlensége a *Levéllal* földézett édesapa, a II. világháborút végigharcoló hős rajzában is ott van – „füledből / kétoldalt hosszú, vörös zsinórként kilóg a vér, / valamely magaslesen az Isten ül s gombolyítja / szorgosan” –, és ott, az önmagával való leszámolás végletességével a *Kérelem, csata előtt* óhajtó-parancsoló záró soraiban is: „A csőben egy lőszer énértem érik, nem rohad, / Apa, add nekem a pisztolyodat.”

Fontos versek íródtak, hol *önmegvallás* gyanánt (*A harapófogó öblében*), hol létvers-izgalommal (*Mária kertje: dacföld*) a kedveshez, a keramikusművész élettársához. Különösen az utóbbiban érezni Döbrentei Kornél lírájának, exkluzív létmagyarázatának – a teremtő lendületnek és a zsolozsmaszerű megnyugvásnak (a költemény zárótétele) – hallatlan erejét. Az organikus, bő virágzású kert – család kertje, jánosbogárkák kertje, történelem kertje – véghetlen zöldje elnyeli a kemencében szétrobbant cserépdarabokat, ám ugyanakkor a „Kisjézus testén át megszárt illat-áram” segítségével – itt jön a káprázat, a csoda – föltámasztja is.

Sodró erejű líra tanúsítja: az élet dacol az elmúlással.

Finta Éva

Itt lakik, járja a szobákat

(Istvánnak)

Rég becsapott időkre bízva
hízik bennünk a kegyelem.
Megmaradni, a régi arccal,
míg áttör rajtunk minden átok
és éber kín, örömtelen,
zavarosan kavargó évek,
fénytől elszokott ablakok,
s az ablakok mögé húzódó
mélybarna bútor-rajzok, képek,
mik színüket most hátrahagyva,
akár Rembrandt festménye lenne,
olajos barnában ragyognak.
S még azt sem. Hisz homálylanak.
Így megvakult szívünkben alkony
és pirkadat cserélgetőznek,
csak fényre robbanó világ nincs,
elhamvadó parázsra váltott.

Ajtódat én csak könnyű kézzel
húzom be, hogyha már köszöntem
feltúrt szobádnak,
széthullt életednek.
Jó reggelt, kedves szökevény,
ki itthagytál a szétviharzott
törvények örvényébe hullva.
Jó reggelt, akit sose tudtam
megfejtetni, örökös titkom.
Jó reggelt, örök, boldog béke,
amit már nem lehet kicsalni
az elmúlásból s a jövőből.
Jó reggelt, békés végleges.

S mint kinek sorsa rendeződött,
szívében feltört újra régen
magára hagyott testvérképe
arról, akivel osztozott
ebben a félrecsúszott létben,
s mint kinek házassága rendben,
szerelme visszatért belé,
és társa is, ki hosszan távol
maradva élt, és elkerülte:
mintha megint társává lenne
az elmúlásból. Sajgó ösztönök
köszönnek rá a feljáróban
csizmácskájában elbotolva,
mintha csak benne, vállát érve
a könnyű légnak: ott a képzelet
tapint és lát. S amíg elesne
térdére hullva ez a földi
magányos csend, ismét belépnek
a behajtott szobába néma
szárnysuhogások, pillarezgés,
a búzakék szem hervadása
s a pillantás, mint újszülött
fiúnk szeme: csodákba réved.

Ímé, az ember

(Férjemnek)

Ímé, kedves barátaim,
itt ez a sok költő,
és mind meg fog halni.
Pedig halhatatlan szavakért szálltak alá
Dante pingált bugyraiba,
s társuk irigyen vizslatta valamennyit,
ki egykor majd mennybe száll,
s még annál is magasabbra,
az öröklétbe,
mert a művészet mindenek felett...
Most meghalt ez az ember,
aki nem volt művész,
nem volt tökéletes
és nem volt büntelen.
Itt hagyta nekünk megmásíthatatlan múltját,
megírhatatlan jövőjét,
betölthetetlen jelenét,
s mi aggódva várjuk fájdalmunk enyhülését.
Ímé, az ember, aki nem volt tökéletes,
de VOLT.
És LENNI talán a legtöbb,
mivel kiváltság.
Az eltűnésből buggyan elő ez a tudás.
Addig vakság, szürke hályog, bénult szemidegek dermedése
takarja el előlünk, amíg éli a sorsát.
És ímé, megszületik a Halálból:
feltárja, egymás mellé rendezi sorsa apró mozaikkockáit,
tükörcserepeit, üvegszilánkjait,
eggyé varázsolja a formátlan elhamvadást,
alakot ad a teljesség hiányának,
múltjából értelemmel tárul elénk minden értelmetlen,
de meghalnak a szavak,
és minden öröklétnek szánt vergődés sárba merül,
megtörök varázsa egy varázslat eltűntén,
mutatványos bódék régiségei rangján mállik szét pusztá anyaga,
mert ímé, az ember: kimondhatatlan,
megfejtethetlen,
nem folytatható,
és lényege ott hever savakkal marva testünk omladékaiban.

Zselicki József

Tóth Lajos emlékére

a ficfák árnyából
kitörtek az álmok
páramászó dérzöld
hajnalok

dörrent a szív
megint
megint
vizek tükrén
egek álmok
mélyükön
nem gyöngy pörög
–hitzöld–
több a hazárafajtól
hétszeresen

ha Szürtétől jöttek
a felhők
a dalárdakék színét
záporok zuhéja
püfölte szét

vakondok túrták
dombjaikat

de
az ég kékjéig
a föld zöldjéből
emelt
horizont
egy csíkban
botlik fehéren a Hold sárgája felé

űzzük
űzzük a gonoszt
erről a tájról
ijesszük el
feketén fájón

koszorút hoztunk pajtás
te kitoltál velünk igen

lelkünk nem fáj
bömböl

a dübörgő rög
a takaró
sunyizöldbe

jön

zászlaját bontja
 a rügy
 március jön
 talpra készül az élet
 havak után
 napra kell várni
 ekét fényezni
 készülnek a földek
 magra várnak
 csírákat majd
 hitek hajtanak
 feszít a kikerics
 tőzikénk szelíden bólínt
 de
 várom hogy
 majd
 orgonák jázminok
 illata bólíntson
 virágozzanak
 kökények
 meggyek
 cseresznyefák

 az élet legtetején
 szívből jött szavunkkal
 a szabadság lobogója lengjen

hit

énekre vetkőztet
 talpig táncba
 bicegő ritmusban
 rímtelen időök
 ráncába rángat

 többet akarok
 mint hogy legyek
 érettem vannak
 a magasok
 a hegyek

 átölelnének
 a nóták
 de rám szólnak
 bambák idióták

 a hallhatatlan ég
 kinevet
 megsántulnak
 a füttyös szelek

 holnap
 már
 hitetlen leszek

a hang

a hang vagyok
 visszhangnak
 senki se küldhet

 állok áldott
 dombjaimon
 velem
 csak
 a pacsirta
 feleselhet

Lőrincz P. Gabriella

Talentum

A koporsó nem tör,
Egyenes a gerinc.
Uram!
A szeretet...
Azt hiszem,
Gond van.
Bár nem tudom,
Hiszen Te Vagy.
Láttam a hitet,
Nagy beteg,
A remény
Lázban ég.
A szeretet
Megmaradt.
Láttam,
De Uram,
Ott volt
A kötél.
És láttam,
Hogy lógott.
Lógott minden
Egyes ablakon,
Lógott a templomok
Tornyain,
Az iskolafalon.

Mondhatod:
Balga fecsegés...
Lásd meg Uram,
Valami történt.

Itt sötét van kicsit,
De nem tör,
Egyenes a gerinc.
Jól belénevelődött
Minden,
A velőmbé,
Uram.
Imádkoznak
Az apostolok,
Itt kóla ízről,
csipsz márkáról
Fecsegnek,
Hahotáznak,
Uram!
Elmebaj...
És
Uram!
A templomok
Ugyanúgy leégnek.
Én itt a szemfedő alatt
Hidd el,
Mindent látok.
A koporsó nem tör.
A gerinc egyenes.

elkészt tavasz

évek óta ki sem
 mosott függönyök
 le sem törölt
 ablakok
 szoba mélyén
 kuporgás
 csak nyögés
 könnyörgés
 térden olvasott
 vagy írott szavak
 folyton Advent- élet
 éjjel múló tegnapok
 csalánsákra hímzett
 utak
 múlniakarás
 leszakadt gombok
 marokba fogva
 megporosodott
 rózsák
 a tövis éles
 tépi szét
 a keblet
 nincsenek rügyek
 nincsenek falevelek
 a madarak
 megfagytak
 a tél hosszú volt

 elkéstél tavasz

Hétköznapok

Üres tekintete
 hangját csak az angyalok
 ismerik,
 fénytelen szemeivel
 talán még Őt is látja.
 Sötét szobába zárta lelkét,
 nem jut el hozzá szavam.
 Nekem képzeletem
 kanyarodik, tekereg,
 neki apró csontja...
 Megérintem,
 simítom arcát.
 Nem moccan,
 majd üvölt órákon át.
 Szeretlek gyermek.

Szakítás

Borban mért igazság,
 Hajnal kakasszóval
 Nem három,
 De száz tagadás.
 Visszafagyott rügyek,
 Jégvirág...
 Nevetés nem,
 Csak fekete könny.
 Később a csend,
 Később közöny.
 Már semmi nem zavar.
 Angyalszárnyal
 Felhőn séta,
 Vak zuhanórepülés.
 Utolsó közös út
 Kínos mosoly,
 Kézfogás,
 Együtt- remegés.

Csordás László

Hajnali szonett

Félbeoltott cigaretta ráncához
hasonlít a homlokod, ha mosolyogsz.
Őszinte, akár a pillanattörés
átbeszélt éj utáni fáradtságban.

Mert itt vagy második kávé tükreben.
Egészen furcsa. Meglehet: valóság.
Egy sms-t várok, hogy tudjam, te is
így érzed. De nem jön. Még korán van.

Biztosan alszol. Lerúgott takaródat
gondolatod visszahelyezi rád.
Közben szeplőidbe feledkezik.

Nem mondom el, hogy hiányzik a hangod,
megértésed, gúnyod, kacagásod.
Érzélgős lenne. Nem az én stílusom.

Istenes vers

(LPG-nek)

Nem volt a magát fölemésztő
tábori hullában,
a katona bűnében,
a megerősakolt
anya keservénél,
a föl-föltűnő horogkeresztben...
Nem volt.
Nem volt sehol
az isten.

És nincs ott a
tagadó észben,
a csacsogó szájban,
a bizarr szerelemben,
az üres hűtőben,
tálban,
kézben,
ágyban,
égben.
Nézd meg:
tényleg
nincs ott,
nincs ott
az isten.

Szulamit

*(Fiktív planctus Jacopone da Todi: Stabat Mater
c. himnuszának dallamára)*

Ó Szulamit, hites társam,
Míntha bájad imént láttam
 Volna. Elmentél hirtelen.
Mírhaillat kél utánad,
Bensőm járja át a bánat,
 Merre tűntél? Istenem,

Add, hogy hozzám visszajöjjön!
Nincsen senkim itt e Földön,
 Szenvedek csak nélküle...
Húvös kések keblem szúrják,
Hogyan járjam éltem útját,
 Ha mindenre bú üle!?

Balzsamízű volt a csókja,
Mint a zerge, formás combja,
 Szőlőgerezd-keblei
Aadtak mindig nyugodalmat, -
Fejem rájuk nem hajolhat,
 Helyét többé nem leli...

Űzött vadkan, körbe járok:
Semmi sem ad vigaszt, -
 Bármerre tekint e szív.
Bitang Halál, bárhol találj,
Könnyen adom magam ma már.
 Jöjj, mert egy tört férfi hív.

Rondó a mai múzsákért

Csak koptasd le versedben az ötletet!
Nézd a képet e lapban, az alakot, -
Istened tükre ez! Nem... Photoshop.
Pazar párductest, melle is mű lehet,
Kínos mosolya túlerőltetett.
Korunk efféle csodákat alkotott!
Csak koptasd le versedben az ötletet...

Formás a fenék alig húsz felett!
Valami feszül, ajkad csak mosolyog,
A szó, e kint leírni, elkopott...
Megjön végül várva várt ihleted, -
Csak koptasd le versedben az ötletet!

Búcsú az ihlettől

Bakos Kiss Károlynak

Ma sem jött meg az érzés. Elvágom sebesen vad,
Torz költői hitem végső fonalát, szerelem hal
Meg ily hirtelen. Elragad a vád ösztöne, költő,
Látod már? Hallgatnod kellett volna barátod
Intelmére: a te dolgod nem a koszorú vagy
A Szent Hegy meghódítása... Te kevesebb vagy
Ennél, téged nem áldott a Géniusz üdvös
Csókja korán. Mert erre születni muszáj, a szerencse
Csalfa dolog! Meg végül ez a felemás hexaméter
Is azt mondja: kerüld a dilettáns, félsüket embert...

Lengyel János

Hóman Bálint kultuszminiszter úrnak!

Tisztelt Bálint bácsi a beregszászi iskola negyedik osztályának nevében írtam ezt a levelet. Nagyon örülünk, hogy újra Magyarországhoz tartozunk, és élvezhetjük az ősi királyság oltalmát. De mégis történtek olyan dolgok, amiket nem nagyon értünk. Lehet, hogy ezekről Bálint bácsi nem is értesült, ezért is döntöttünk arról, hogy ezekről levélben számolunk be a tekintetes Miniszter Úrnak.

A csehek alatt sokat korlátoztak minket, de mégis tudtunk az anyanyelvünkön tanulni. A bátyámtól tudom, hogy felsőbb iskolákban már a cseh vagy annak útszéli változata, a tót dominált. De ezt mi már addigra úgyis megtanultuk. A tanító bácsik mindennap elismételték velünk, hogy mi Csehszlovákiához tartozunk. De ez mindig eszünkbe jutott, ha felnéztünk a falra, ahol egy szakállas öreg bácsi képe függött. Később felakasztottak mellé egy másik bácsit is. Ma már egy lovastengerész bácsi képe függ ott. Jól tudjuk, hogy ő a mi jótevőnk, a magyarság atyja. Hiszen a rossz cseh fehér kenyér helyett most már ehetünk finom laktató magyar fekete kenyeret. A húsleves is csak hizlal, mennyivel jobb a zöldségleves, amit a magyarok osztogatnak.

Szüleimmel én is integettem a bevonuló honvédeknek. Jó volt látni a sok erős bácsit, akik elzavarták az idegeneket. Elment a tanító bácsi is, pedig ő magyar. Azt beszéltek, hogy szocdem volt, ez biztosan valami bűncselekmény. A szomszéd Orgován Józsi meg zsvány. Azt is elvitték a csendőrök. Nem az oroszlanosok, ezúttal a kakastollasok. Puskatussal ütötték, és azt kiabálták: *Megdöglesz vörös kutya!* Pedig a Józsi szőke, mindennap dolgozott a fatelepen. Kellott a pénz, hogy eltartsa négy testvérét, és kezelteni tudja a beteg édesanyját. A szomszéd, Pista bácsi azt mondta, úgy kell neki, mert összejátszott Leninnel. Őt nem ismerem, de a Józsi csak velünk játszott néha egy kis focit az utcán, amikor hazatért a munkából.

Új tanító bácsi érkezett Budapestről. Azt mondta, kiveri belőlünk a prágai mélyt, hogy igaz magyar emberek lehessünk majd, akik megbízható és jó állampolgárai lesznek a királyságnak. Meg hogy megtanítt minket rendesen magyarul beszélni, ahogy azt kell. Ahogy Budapesten beszélnek. De mink itthol is magyarul beszélünk, és mindenki megértette a tanító bácsit is. Bár aztat nem értettem, mit jelent a snájdig, blútfervánt, sofort, einstand meg az ilyen pesti beszédek.

A tanító bácsi mindig körmöst ad a Lánci Bertinek, ő Nagydobronyban született és *á*-nak mondja az *a* betűt. Szegény, sokszor inkább hallgat, hogy megússza a verést. De Bródy Vaszil akkor sem kerülheti el. A tanító bácsi azt mondta neki, hogy menjen haza a szüleivel együtt, mert ez a föld a magyaroké, a cseheknek itt nincs

helyük! De Vaszil ruszin, az anyja meg magyar, és ő is jól beszél magyarul. Olyan magyarul, ahogy nálunk beszélnek.

Ha nagyobb leszek, én is szeretnék egyetemre menni, addigra ígérem jól megtanulok budapesti magyarul, hogy az ottani tanár bácsik már ne adjanak körmöst. Ígérem, hogy az egész osztály jó és megbízható állampolgára lesz a királyságnak.

Tisztelettel: Hátszéki Kristóf és az osztály

Kelt Beregszászon, 1939-ban.

